

راه سوم

میان جبر و تفویض

تقریری گویا از بحث های

آیت الله العظمی سبحانی

دام ظلّه

نگارش

علیرضا سبحانی

سبحانی، علی رضا، ۱۳۵۳-

راه سوم میان جبر و تفویض / نگارش علیرضا سبحانی؛ با مقدمه آیت الله سبحانی، قم:
مؤسسه امام صادق (ع)، ۱۳۹۱.

ISBN: 978 _ 964 _ 357 _ 515 _ 1

۲۰۸ص.

فهرست نویسی بر اساس اطلاعات فیما.

کتابنامه: ص ۲۰۳-۲۰۸، همچنین به صورت زیر نویس.

۱. جبر و اختیار. آ. سبحانی تبریزی، جعفر ۱۳۰۸- مقدمه نویس. ب. مؤسسه امام
صادق (ع) ج. عنوان.

۲۹۷/۴۶۵

BP۲۱۹/۶ س ۲۲

۱۳۹۱

اسم کتاب: راه سوم، میان جبر و تفویض

نگارش: علیرضا سبحانی

چاپخانه: مؤسسه امام صادق (ع)

ناشر: مؤسسه امام صادق (ع)

ناشر همکار: انتشارات توحید - قم

تاریخ: ۱۳۹۱

چاپ: اول

تعداد: ۱۰۰۰

مسلسل چاپ اول: ۳۹۹

مسلسل انتشار: ۷۷۴

مرکز پخش

قم - میدان شهدا، انتشارات توحید

☎ ۰۹۱۲۱۵۱۹۲۷۱ : ۷۷۴۵۴۵۷

<http://www.imamsadiq.org>

www.shia.ir ; www.tohid.ir

فهرست مطالب

۱۱	مقدمه آیت الله العظمی سبحانی
۱۳	پیش‌گفتار

فصل نخست: مکتب‌های جبری‌گری

۲۰	جبری‌گری اشعری
۲۱	آیا افعال بندگان آفریده خداست
۲۳	۱. توحید در خالقیت
۲۴	نقد نظریه اشعری
۲۷	نقد دلیل اشعری
۲۹	تبیین توحید در خالقیت
۳۳	یک فعل با دو نسبت در قرآن
۳۵	دو نسبت در امر تدبیر
۳۵	آخرین سخن با اشعری
۳۷	۲. تعلق علم پیشین خدا بر فعل بندگان
۳۸	فعل اختیاری و فعل اضطراری
۴۱	پاسخ مشهور از اشکال
۴۳	۳. تعلق اراده پیشین خدا بر افعال عباد
۴۳	تقریر اشکال
۴۴	۱. شعار اشاعره در برابر معتزله
۴۶	۲. مقصود از اراده خدا چیست؟
۴۷	گسترده‌گی اراده خدا از دیدگاه عقل و نقل

۵۰	جمع بین دو اصل
۵۱	نظریه شیخ مفید در مورد افعال عباد
۵۵	۴. قدرت بندگان اثر بخش نیست
۶۰	دلایل نقلی اشاعره
۶۱	جبر فلسفی
۶۲	۱. قاعده «الشیء مالم یجد لم یوجد»
۶۴	پاسخ
۶۶	۲. اراده، فعل اختیاری انسان نیست
۶۷	۱. پاسخ صدر المتألهین
۶۸	مناقشه پاسخ
۶۸	۲. پاسخ محقق مازنی
۶۹	تحلیل این پاسخ
۶۹	۳. پاسخ دیگر از محقق خراسانی
۷۰	۴. پاسخ آیت الله حائری
۷۱	۵. پاسخ علامه طباطبائی
۷۱	مناقشه پاسخ
۷۲	۶. پاسخ محقق نائینی
۷۴	مناقشه پاسخ
۷۵	۷. پاسخ امام خمینی رحمه الله
۷۸	جبر مادی
۷۹	۱. قانون وراثت
۷۹	۲. فرهنگ و محیط آموزش
۷۹	۳. محیط زندگی
۸۱	مناقشه
۸۳	عوامل سازنده شخصیت سه تا نیست
۸۳	حس آگاهی؛ حس نیکی و خیرخواهی
۸۴	حس زیبایی؛ حس خداشناسی

فصل دوم: مکتب‌های اختیار

۸۹	مکتب تفویض
۹۱	۱. اختیار با عدل الهی همسو است
۹۴	۲. نیاز ممکن به علت در حدوث، نه در بقا
۹۵	مناقشه
۹۵	۱. مناط نیاز به واجب، امکان است نه حدوث
۹۷	۲. بعد مکانی و زمانی یکسان است
۹۷	۳. همان پیوسته، پیدایش در پیدایش است
۹۹	۴. وجود امکانی وجود رابط است
۹۹	موجود ناقص
۱۰۰	موجود رابط
۱۰۳	۵. بی‌نیازی در فعل، مایه بی‌نیازی در اصل وجود است
۱۰۴	۶. اندیشه تفویض، شرک خفی است
۱۰۶	مکتب وجودی‌ها
۱۰۷	بیان نظریه
۱۰۸	مناقشه
۱۱۱	نه جبر، نه تفویض راهی میان این دو
۱۱۶	فاعل تسیبی و فاعل مباشری
۱۱۷	تمثیلی از آیت الله خوئی در ترسیم سه مکتب
۱۱۹	تمثیلی از شیخ مفید
۱۲۱	تمثیلی از صدر المتألهین
۱۲۵	امر بین الامرین در قرآن کریم
۱۲۹	اختیار در آیات قرآن
۱۳۰	جبر در آیات قرآن
۱۳۲	امر بین الامرین در روایات

فصل سوم: تحلیل شبهات

شبهه اول: راهنمایی و گمراهی در دست خداست	۱۳۷
پاسخ	۱۳۸
۱. هدایت همگانی	۱۳۹
هدایت همگانی آفرینشی	۱۳۹
هدایت همگانی تشریعی	۱۴۲
۲. هدایت تشریعی اختصاصی	۱۴۳
شبهه دوم: سعادت و شقاوت ذاتی	۱۵۲
پاسخ	۱۵۳
شبهه سوم: آیا نیکی ها و بدی ها از خداست یا از بندگان خدا	۱۵۸
پاسخ	۱۵۹
رفع دو تناقض	۱۶۲
شبهه چهارم: قضا و قدر یا سرنوشت قطعی	۱۷۰
قضا و قدر در کلام و سنت	۱۷۳
بررسی معنای قضا و قدر	۱۷۵
بررسی لفظ قدر	۱۷۸
۱. تقدیر آفرینشی	۱۸۱
۲. تقدیر علمی	۱۸۴
۳. تقدیر عینی	۱۸۶
توضیحات: علل پیدایش مکاتب	۱۸۸
علل پیدایش جبری گری	۱۸۸
۱. مخالفت با علی علیه السلام	۱۸۹
۲. تثبیت پایه های حکومت	۱۹۰
۳. جبری گری به خاطر کسب آزادی	۱۹۲
علل پیدایش تقویض و اختیار	۱۹۴
وجود معصوم مانع کثرت گرایی ها است	۱۹۹
علل پیدایش مکتب «اگزستانسیالیسم»	۲۰۰
کتابنامه	۲۰۳

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

برخی از مسائل کلامی در حالی که برای فرهیختگان مطرح می‌باشد، اما طریقت مسئله به گونه‌ای است که طبقات دیگر نیز می‌خواهند درباره آن اظهار نظر کنند و یا حقیقت را دریابند، و مسئله جبر و اختیار از این سنخ مسائل است.

دانشمندان کلامی از دیدگاه عدل الهی به این مسئله می‌نگرند که آیا جبر با عدل الهی سازگار است یا اختیار.

مفسران از نظر تبیین آیات مربوط به هدایت و ضلالت که آیا هر دو از آن خدا است یا این که بشر نیز در آن سهمی دارد به این مسئله می‌نگرند تا مفاد این نوع آیات را دریابند تا هر نوع دوگانگی در بیان آیات را برطرف کنند.

انسان‌های سیاسی گاهی برای فریب دادن ملت، مسئله جبر زمان یا جبر الهی را مطرح می‌کنند تا از این طریق از هر نوع تنش جلوگیری کنند.

انسان‌های خوشگذران و لاقید می‌خواهند هر نوع

قانون شکنی را از طریق علم الهی توجیه کنند که باخود می گویند
اگر مثلاً «می نخورند علم خدا جهل می شود».

متأخرین از اصولیون به مناسبتی در مبحث تبیین مفاد امر به
این مسئله کشیده شده اند.

نگارنده نیز به همین مناسبت در دوره های اصولی این مسئله
را مطرح کرده که خوشبختانه در دوره اخیر این مباحث به قلم
فرزند عزیزم علیرضا سبحانی به رشته تحریر کشید شده و به فضل
الهی از عهده تقریر و تبیین مطالب درآمده است.

امید است این برگامی به سوی نشر آثار دیگر باشد و از
خداوند متعال خواهان یشان را در مسیر علم و عمل توفیق بیشتر
داده و او را از علمای عامل قرار دهد.

قم - جعفر سبحانی